

אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל

יתרו תשפ"ג שלום רב

בתור הקדמה למתן תורה, עולה משה אל הר סיני כבר בב' בסיון [לדעת רש"י] וה' קורא אליו ואומר שמשה צריך לדבר לפני בני ישראל בשם ה', וזה ההקדמה למתן תורה, ובאמת ההקדמה היא חשובה מאד כי כאן מכריז הקב"ה שהוא רוצה לתת את התורה לבני ישראל והוא מבקש מבני ישראל לקבלה, וה' אומר לו מלה במלה מה בדיוק להגיד לבני ישראל – כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, ופירש"י: בלשון הזה וכסדר הזה, וכן להלן בסוף הדברים שהוא צריך לומר לבנ"י הוא מסיים: אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, ופירש"י לא פחות ולא יותר. הרי שהקפיד הקב"ה על כל מלה ומלה איך שתאמר לבני ישראל קודם מתן תורה. ומעניין שלא מצינו לשון כזה בשאר חלקי התורה ואפילו לא בקבלת התורה עצמה, שלא מצינו שיזהיר הקב"ה את משה שלא יוסיף ולא יפחות, כי זה מובן מאיליו, כי הרי כל נאמנותו של משה היא שהוא אומר הכל מפי הגבורה ואין שום דבר בא מעצמו, וא"כ מדוע זה שאנו מוצאים אזהרה מיוחדת כאן בהקדמה למתן תורה?

וי"ל בפשטות שבאמת כאן נתחדשה הנהגה זו שאסור למשה להוסיף כלום מדעתו ודינו שונה משאר הנביאים, ששאר הנביאים הרי מראים להם רק חלום או ציור או תמונה (מקל שקד) אבל הבעת הנבואה הוא במלים שלהם, ויש לכל נביא סגנון משלו, ולכן אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, כי הם לא אומרים את הנבואה מלה במלה אלא אומרים איך הם מבינים את הנבואה, אבל זה לא שייך אצל משה, שהקב"ה מדבר מתוך גרונו של משה, וה' אומר ומשה כותב, שמכיון שהוא מוסר את התורה, ואת התורה דורשים בכל קצו של יו"ד ובכל אות או תיבה חסירה או יתירה, ממילא פשוט שלא שייך שישנה אפילו כל שהוא, וכל שליחותו של משה כמוסר התורה תלויה ביסוד זה. אבל זה התחיל רק עכשיו, כשמתחילה תקופת קבלת התורה, ולכן הזהירו הקב"ה שמכאן ואילך נשתנה תפקידו של משה משאר הנביאים, שהם יכולים להתשמש במלות והבעות שלהם, וזה נמנע ממה שתפקידו שונה משאר הנביאים. ונמצא לפ"ז שהאזהרה הזו אינו דוקא להקדמה למתן תורה, אלא זה ההקדמה לשאר חייו של משה בתוך מנהיג ישראל.

ונראה להוכיח שעד עכשיו לא היה למשה תפקיד זה, כי מצינו בשליחות של משה לפרעה שאמר לו הקב"ה מה לומר לפרעה, אבל למעשה בשליחות עצמה השתמש משה במלים אחרות ולא בדיוק כמו שאמר ה', ובשיעור לפרשת בא תשפ"ג הבאנו מכמה ראשונים שכל השליחות לפרעה שאמר משה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר, זה לא בא מהקב"ה אלא זה היה עצת משה לומר לפרעה כן משום שאלקי העברים נקרה עלינו וצריכים אנו להביא לו קרבנות, וכן מוכח ממה שאמרו פן יפגענו בדבר או בחרב, וכן מצינו ששינה משה ואמר כחצות הלילה אבל הקב"ה אמר כחצות [רש"י י"א פ"ד], כי עד עכשיו היה דינו כשאר הנביאים, אבל מכאן ואילך השתנה תפקידו, ולכן כאן

נאמר לו לא פחות ולא יותר ודוקא בסדר הזה ובלשון הזה, והכוונה היא באמת מכאן ולהבא. והנה אף שזה אמת, אבל עדיין צ"ע, דלפ"ז הול"ל לומר כן קודם שיעלה השמים לקבל את הלוחות, או לפחות מיד קודם מעמד הר סיני בז' נסיון, אבל מדוע הוצרך להקדים ולומר לו את כל זה כבר עכשיו, שזה עדיין קודם קבלת התורה. וגם תמוה שאומר לו לפני ואחרי ההקדמה, ומשמע שהקפיד בדוקא על ההקדמה ועל ההכרזה של מתן תורה שלא ישנה כמלא נימא?

ונראה לבאר¹, ונקדים מש"כ הר"ן בדרשותיו [דרוש ג' ודרוש ה' נוסח א'] שעמד ע"ז שהיה משה כבד פה וכבד לשון כמו שאומר בפרשת שמות שלכאורה זה פלא, הלא איתא בגמ' שאין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם ועניו וגבור ועשיר וילפינן כל זה ממה, וגם הרי כל מציאותו של משה הוא פלא גדול וכעין בריאה מיוחדת שברא הקב"ה אדם במדרגתו של משה, שהוא באמת מלאך אלקים, וא"כ מדוע הוא נברא ככבד פה וכבד לשון, שזה לכאורה אחד מהמעלות שצריך שיהיה לנביא, שהרי כל תפקידו הוא לדבר לאנשים מגזרת נב שפתים, ומדוע שיהיה כן שיהיה כבד פה וכבד לשון. והנה הר"ן לא מביא את מדרש חז"ל שזה אירע למשה כאשר שם בטעות את הגחלת בפיו, שלדברי המדרש משה לא נולד כבד פה אלא שזה אירע לו אח"כ כשהיה תינוק, אבל מלבד שאירע זה לא נזכר בתורה וא"כ הר"ן לא מחויב להתייחס אליו, אבל אפילו לפי דברי המדרש עדיין תמוה וכי לא היה יכול הקב"ה לרפאות את המום שלו בכדי שלא יהיה כבד פה וכבד לשון, הלא מי שם פה לאדם הלא אנכי ה', וא"כ מדוע בכלל היה – או מלידה או אח"כ – משה כבד פה. וידוע שהרמב"ן ור"ב"ח בפרשת שמות כתבו שהקב"ה היה יכול לרפאו אבל מכיון שלא התפלל לפניו בשביל זה, לכן לא ריפאו הקב"ה, ומה שמשה רבינו לא התפלל הוא משום שלא רצה ללכת, ודברי הרמב"ן הם יסוד גדול בכח התפלה, אבל עדיין אין זה מיישב את קושיית הר"ן שמדוע נצרך שיהיה כן, הלא בכל ענין אחר היה משה רבינו כליל השלימות.

ויש להזכיר שקושיא זו כ"כ גדולה עד שכמה ראשונים ס"ל שמשה בכלל לא היה כבד פה וכבד לשון במובן הפיזיקלי, אלא שמה שהוא אומר שהוא כבד פה הוא שלא היה רגיל לדבר לפני מלכים ולא ידע לשון מצרים, וז"ל הרשב"ם [ד פ"י] כי כבד פה וכבד לשון אנכי איני בקי בלשון מצרים בחיתוך לשון כי בקטנותי ברחתי משם ועתה אני בן שמנים כו' וכי אפשר נביא אשר ידעו ה' פנים אל פנים וקיבל תורה מידו לידו היה מגמגם בלשונו, ואין דבר זה בדברי התנאים והאמוראים ואין לחוש לספרי החיצוניים עכ"ל, הרי שלדעתו זה לא שייך כלל [והוא מכנה את המדרש כאן בשם ספר חיצוני], וכ"כ חזקוני: וכבר שכחתי לשון מצרי, וכן עיין בספורנו שם לא איש דברים אנכי בלתי מורגל במלאכת לשון למודים וסדרה לפני המלך כו' כי כבד פה כו' וזה קרה לי כי בהיות כלי הדבור שלי בלתי מוכנים וכו', הרי שלדעת ראשונים אלו בכלל לא היה מום למשה וכל

1. עיין עיקר יסוד הדברים באור החיים ובאמת ליעקב.

הקושיא אינה.

ובאמת מוכח כשיטה זו בראשונים מדברי הגמ' בסוטה י"ב ע"ב שעל הפסוק והנה נער בכח ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה, שהקשו קרי ליה ילד וקרי ליה נער, הוא ילד וקולו כנער, א"ל רבי נחמיה א"כ עשיתו למשה בעל מום, הרי מוכח שאין זה הדבר הנכון לעשות את משה כבעל מום, וזה ראייה גדולה לשיטת הני ראשונים שבאמת לא היה משה בעל מום. אבל למעשה חז"ל במדרש ורוב הראשונים מסבירים שהיה למשה גמגום בפיו, וכן פירש"י כבד פה בכבדות אני מדבר (שטאמלער), וכ"כ רבינו חננאל שהביא רב"ח, ועיי"ש שפירט איזה אותיות לא היה משה יכול לבטא, שכבד פה זה אותיות השנים זשרס"ץ, וכבד לשון זה אותיות הלשון דטלני"ת, ועיי"ן ראב"ע שדחה להדיא את פירושו של הרשב"ם שלפ"ז לא מובן תשובת הקב"ה מי שם פה לאדם, ולכן חוזרת קושיית הר"ן בדרשות, דאיך יתכן שמשם שהוא בחיר הברואים שהוא יהיה כבד פה וכבד לשון.

[ויש לציין שני תירוצים נפלאים על קושיא זו מאחר מהראשונים שאינו ידוע כ"כ, ספר מלמד התלמידים² שכתב בפרשת וארא (עמ' מט) וז"ל ואע"פ שהשם עושה נפלאות רבות וגדולות על ידו לא היה רצונו להסיר ממנו כבדות פה ולשון על דרך פלא כי היה רצון השם לפי יתרון מעלת משה רבינו על שאר השלמים מבני אדם שחסרהו מעט מאלקים כדי להכיר אנושותו ולהזכיר ענוותו וזה רצה באמרו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם כלומר מרצונו הוא זה שתהיה כבד פה וכו'.³ ואלו דברים נפלאים שבדוקא עשה כן הקב"ה להזכיר למשה שהתעלה לדרגת מלאך שלמעשה הוא אנושי, אבל אין זה מתאים עם שיטות שאר הראשונים אשר מפיחם אנו חיים. ועוד תירץ⁴ ע"פ מה שהניחו חז"ל אידי דטריד לבלוע לא פליט, וכמו כן ברוחניות כל זמן שמשם משפיע דבריו לישראל, אי אפשר לו להתקשר עם השפעה מלמעלה, ולכן התקשר משה לגמרי עם ההשפעה העליונה, אבל הדיבור לא יצא ממנו אלא מאהרן, כי אינו יכול לעשות שניהם.]

אבל הר"ן עצמו תירץ שבדאי הכבד פה היה בדוקא מהקב"ה והיה יכול לרפאו אבל לא עשה כן, וביאר הטעם שאף שהיה משה בכל השלימות, גבור ועשיר וחכם ועניו, "הוסר ממנו בהשגחה גמורה הדבור הצח למען לא יחשב שהיות כלל בני ישראל וגדוליהם נמשכים אחריו, יהיה להמשכם אחר צחות דבריו כמו שידוע שיאמר על מי שהוא צח הדבור שימשיך לב ההמון אחריו, ושהשק ממונו יחשב אמת, וזה הדבר כלו בהפך במי שהוא כבד פה, כי גם האמת ממנו לא יקובל כי אם בחוזק הגלותו, ולזאת הסבה היה כבד פה וכבד לשון בהשגחה גמורה, לא שיהיה דבר נופל במקרה, והוא מה שהשיבו השי"ת מי שם פה לאדם וכו', ועוד האריך בזה. ומבואר שכושר הדיבור של משה הוא ריעותא למשה, ואף שהיה מושלם בכל דבר אחר, אבל מעלה זו נלקחה ממנו בדוקא בכדי שלא יאמינו לו בני ישראל משום כוח ההרצאה שלו, אלא משום מה שהוא אומר, לא מה

שהוא באופן דיבורו, שהרי מי שצח דיבורו יכול לומר את השקר היותר גדול ואעפ"כ יאמינו בו.

ונמצא לפי דברי הר"ן שמשם נהיה כבד פה משום שהוא צריך לדבר אל בני ישראל ולשכנעם לקבל את מלכות ה', אבל מכיון שלא רצה הקב"ה שישכנע אותם מכח דיבורו, ממילא נהיה ערל שפתים, וכל הדיבור לבני ישראל נעשה ע"י אהרן שהוא היה המליץ בין משה ובין בני ישראל. וצריך להוסיף שאף שאהרן לא היה כבד פה, וא"כ למה אין חשש שמא ישתכנעו בני ישראל מכח הדיבור של אהרן, צ"ל שלזה אין חשש, כי זה היה ברור שמשם רבינו הוא שליח ה', וכל הגאולה תבוא על ידו, אבל הם צריכים להאמין בזה, ולכן הוא זה שאינו יכול לשכנע אותם, אבל אהרן אף שניחון בכח הדיבור והוא זה שידבר אל בני ישראל, אבל זה לבד לא ישכנע אותם, כי הרי הוא לא השליח המקשר בינם ובין הקב"ה, ולכן בדוקא היה פירוד בין משה, שהיה בתכלית השלימות, קרוב לענין האלקי, ובין זה שידבר אל בני ישראל, משום שהשלימות של משה היה משכנעם כאילו האלקים מדבר עמם, ולכן כח הדיבור נעתק ממנו וניתן לאהרן שידבר בשבילו, כאילו זה כלי שני. ולכן באמת טען משה להקב"ה שאיך ילך לדבר לפרעה והרי הוא ערל שפתים, וע"ז ענה לו הקב"ה שגם לפרעה כל הדיבור יתנהל ע"י אהרן, אבל זה מטעם אחר, שבאמת מצד פרעה היה הנכון שידבר משה, אבל מכיון שמצד בני ישראל נמנעה ממנו כח הדיבור, ממילא היה זה חסרון גם בשליחותו לפרעה, ואהרן אחיך יהיה נביאך⁵.

והנה כל זה היה במצרים, בין לגבי השליחות לישראל ובין לגבי השליחות לפרעה, אבל עכשיו יציאת מצרים מאחורינו והגיע זמן קבלת התורה, ועכשיו הקב"ה מציע את התורה לבני ישראל והוא בודאי רוצה שהם יקבלוה, והוא מבקש ממשה שיציע לבני ישראל על סמך יציאת מצרים שעליהם לקבל את הקב"ה לאלקים ולקיים את מצוות התורה, כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל וכל המשך הענין שהוא הקדמה למתן תורה, שמחמת הצעה זו חזרו ישראל ואמרו כל מה שאמר הקב"ה נעשה ונשמע, שזה עיקר קבלת התורה.

והנה יש לעיין לאחר יציאת מצרים שקבלו ישראל את שליחות משה והאמינו בו, האם עדיין נשאר משה כבד פה וכבד לשון, וכל הדיבורים שהוא דיבר לבני ישראל הכל היה ע"י אהרן, כלומר שבני ישראל אף פעם לא שמעו את משה מדבר אליהם בכל הארבעים שנה שהיו במדבר, או שמא לא, ובפרט לפירוש הר"ן שהכל נעשה בכדי שישראל יאמינו בה' בלי שידולו של משה, א"כ אפשר לאחר שעבר מצב זה וכבר האמינו, שוב אין טעם לכבדות הפה ונרפא משה ממומו. והנה לפי פשטות המקראות הרי נראה שהיה משה מדבר אל בני ישראל ישיר כל הזמן, דאל"ה איך נבין מה שראה יתרו איך שהעם נצב עליו מבוקר ועד ערב, וכי גם אהרן היה עומד עמו כל הזמן לדבר לאנשים, וכן פשטות המקראות בכל מקום, ויש בזה חילוקי דעות, כי בראב"ע פעמיים בפרשת שמות [ד' פ"ל] כתב להדיא שזה נמשך כל הארבעים שנה, שעל הפסוק שאומר וידבר

4. וגם תירוצו זה איתא בתורת המנחה.

5. ואפשר לפ"ז שמה"ט לא התפלל משה שה' ירפאו כמש"כ הרמב"ן, שהרי הבין שזה נעשה לסיבה מיוחדת הקשורה לשליחותו אל בני ישראל, ורק טען שמכיון שנעשיתי בעל מום בשביל שליחות ישראל, ממילא איני יכול להיות השליח לפרעה נמי.

2. מרבי יעקב בן אבא מארי ב"ר אנטולי, חותנו של רבי שמואל אבן תיבון [המתרגם של מורה נבוכים עוד בחיי הרמב"ם], נדפס 1866 ע"י חברת מקיצי נרדמים ע"י הגרא"ב קלוגר ז"ל בהסכמת הגר"ש קלוגר ז"ל, וזה ספר שהשתמשו בו הכלבו ואבודרהם וכמבואר בהסכמת הגר"ש ק.

3. וגם מצאתי בספר תורת המנחה [פרשת וארא דרשה כא] לרבי יעקב בן חננאל סקלי, תלמיד הרשב"א שכתב תירוצו זה.

אין כאן פ.ר. אין כאן לחץ, הצעה על השלחן, כן או לא, בלי פרטים, בלי אפילו לדעת מה הם מקבלים על עצמם, רק מיוסד על יציאת מצרים שנכלל בפסוק א', ותו לא, ומכיון שידע הקב"ה שמה שידע מה שיש בתורה ומה רב גדולתה ישתדל לשכנעם יותר, לכן נצטוו לא פחות ולא יותר, כדברים הזה וכסדר הזה, ורק אז אם יקבלו אותה אז יהיה לראות את הנעשה ונשמע, ובכי זה אין ראיה מוכרחת שקבלו על עצמם מרצונם החפשי.

ובאמת יש בזה נסיון גם למשה רבינו, כי זה בודאי שהיה למשה רצון גדול שכלל ישראל יקבלו את התורה, כי הרי הוא ידע את האמת לאמתה של תורה, אבל כאן בתורת הכנה לקבלת התורה נצטוו משה לשנות את אישיותו ואת מצבו, שוב אין הוא יכול להוסיף כלום ולכן נצטוו דוקא בלשון הזה וכסדר הזה, לא פחות ולא יותר, וזה נסיון גדול למשה, ואילו היה משה נכשל בדברי הקדמה אלה ומשתדל להשפיע את ישראל לקבל את התורה, היה הוא נפסל מלהיות מוסר התורה, כי אז היה מוכח שהוא יכול להוסיף ג"כ על התורה, ולכן בדוקא נצטוו עכשיו שאסור לו להוסיף או לפחות, וממילא נראה אם יקיים את שליחותו בנאמנות, כפי שקיבל עליו.

אלא שבעיקר קשה נקודה אחרת, הלא פירש"י כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, ובית יעקב אלו הנשים שתאמר להם בלשון רכה ובני ישראל אלו האנשים שעליהם תאמר בלשון קשה כגידים, והיינו שהיו כאן שני מסרים, אחד לנשים, ואחד לאנשים, אבל הלא פלא, הלא הלשון והסדר ניתן למשה שיאמר בדוקא כפי שיאמר, ואסור לו לשנות מדעת עצמו כלום, והוא צריך להגיד לא פחות ולא יותר, וא"כ איך שייך שיאמר משהו אחד לנשים ומשהו אחר לאנשים, והעיקר קשה, הלא לא מצינו בתורה שני מסרים לנשים ולאנשים, ואדרבה כל המסר שמה אומר הוא כך: אתם ראיתם את אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי, ועתה אם שמע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש – אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, וא"כ אין כאן לכאורה שום שינוי, ובודאי שאין כאן דברים קשים כגידים, וא"כ מה כוונת רש"י בזה.

עוד קשה כוונת פשוטו של מקרא: ואתם תהיו לי "ממלכת כהנים" ו"גוי קדוש", דסתם כהן בתורה הוא כהן המשמש בעבודה משבט לוי, וכן הוא גם בפרשת יתרו: וס הכהנים וגו', אבל זה לא יכול להיות הכוונה כאן שהרי כלל ישראל לא מורכב רק משבט לוי וכהנים, וא"כ מה הכוונה בממלכת כהנים, וכבר הקשה כן רש"י, וכן ברשב"ם, ופירש שכהנים שרים כמו שמצינו בשמואל ובני דוד כהנים היו, שהם לא היו כהנים, אלא שרים, אלא שזה קשה להבין, דא"כ מדוע לא כתוב שרים ומדוע משתמש הפסוק בתיבת "כהנים" אם כוונתו לשרים? ועיין בבעה"ט שכתב אילו זכו ישראל היו כולם כהנים גדולים, וענין זה הוקשה לאוה"ח כ"כ עד שפירש "ואתם" שקאי על משה ואהרן, והיינו שאהרן יהיה ממלכת כהנים, ועל משה נאמר גוי קדוש. וכל זה בודאי אינו פשוטו של מקרא והדברים זועקים לביאור. גם צ"ב ענין "גוי קדוש".

ונראה בביאור כל זה, בהקדם שני דברים: יש חילוק גדול בין עבודת הכהן לעבודת הלוי, כי אצל הלויים נאמר: ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה חלף עבודתם

אהרן את כל הדברים אשר דבר ה' אל משה כתב ראב"ע וז"ל וידבר כי הוא המליך, על כן משה לא דבר עם ישראל לעולם רק על ידי אהרן, ובמותו היה כמו כן מליך אליעזר בנו עכ"ל. הרי שדעתו ברורה שזה נמשך כל הזמן. וכ"כ גם ראב"ע לעיל [ד' פ"ג] כי לא סר כובד לשונו רק נשאר כאשר היה וכו'. וכ"כ רב"ח [ד' פ"ד] ויחר אף ה' במשה כו' ועוד דרשו בזה שעשה רשם שלא נתרפא לעולם כו' וזהו הרשם כשלא רפאהו והלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא ואתה לעולם לא תתרפא עכ"ל.

ובדברי חז"ל מצינו מדרש ע"ז, עכ"פ בחלקו, דבריש דברים איתא במ"ר מרפא לשון עץ חיים (משלי ט"ו ד') הרי משה עד שלא זכה לתורה כתיב בו לא איש דברים אנכי כיון שזכה לתורה נתרפא לשונו והתחיל לדבר דברים שנאמר אלה הדברים אשר דבר משה וכו', הרי שמסוף דברי המדרש משמע שמה שנשאר במומו עד כמעט סוף חייו שאמר פרשת דברים שאז נרפא, וזה דומה למש"כ בראב"ע, וכ"כ המגיד מדובנא ריש אהל יעקב פרשת דברים, אבל מתחלת דברי המדרש "עד שלא זכה לתורה" משמע שמיד במתן תורה כבר נרפא, שהרי אז זכה לתורה. וכן מצאתי להדיא בספר כלי חמדה הקדמון למהר"ש לניאדו בפרשת וארא [עמוד 23] שהכבד פה וכבד לשון של משה נרפא בזמן מתן תורה, והוכיח את זה מהא דאמרו רז"ל שהביא רש"י בפרשת יתרו שכל העלגין והמומין והאלמים נתרפאו בשעת מתן תורה א"כ כש"כ שנתרפא משה רבינו, עיי"ש. וכמו"כ כן הגרי"מ חרל"פ במי מרום [פרשת בא עה"פ כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים] שבשעת מתן תורה נפסק הכבד פה של משה, עיי"ש.

ועיין בפירושו רבינו אברהם בן הרמב"ם [וארא ז א] וז"ל ודעת רוב החכמים ז"ל וזולתם מן הראשונים שהשליח ע"ה נסתלק ממנו מעצור לשונו, ורבינו סעדיה ז"ל סבר כי זה היה ממצרים, מפני הראיה מדיבורו שדיבר כמה דיבורים בלתי תרגומו של אהרן, ואמר רבי סעדיה כי זה מכלל האותות והמופתים שנראה בהם גדלותו לעיני המצרים וישראל ופרעה. ואבי אבא ז"ל ביאור בפירושו שקצת החכמים ז"ל העלו מצחות לשונו שנתפרסם בה שנסתלק ממנו כובד לשונו ע"ה בעת יציאתם ממצרים, וקצתם סברו כי זה בשעת מעמד הר סיני, ולאבן עזרא ז"ל נראה מן הכתוב כי זה היה בו תמיד ואהרן היה מתורגמן בכל מאמר בין במקום שכתוב כן בפירושו ובין במקום שקיצר עכ"ל, הרי שיש לנו כמה דעות בזה, ואלו ואלו דברי אלקים חיים.

ולפ"ז נראה שאי נימא שסר ממנו כובד הפה בשעת מתן תורה, ואז היה יכול לדבר ככל האדם, א"כ לפ"ז חזרה החשש של הר"ן הנ"ל לדוכתה, שאמנם אין זה נוגע לשליחות לצאת ממצרים, אבל זה נוגע הרבה לקבלת התורה, וכמו שחשש הקב"ה שכלל ישראל ישתכנעו מצחות לשונו של משה ולכן עשאהו כבד פה, כמו כן וה"ה לגבי קבלת התורה, וזה אולי עוד יותר מיציאת מצרים, שהרי זה כל היהדות כולה, והקב"ה רוצה לשמוע מהם נעשה ונשמע, רצוננו לעשות רצונך, הקבלה צריכה להיות לגמרי בלי שום אילוץ וכלי שום שידול, רק צריך להציע ותו לא, ולכן עכשיו שמה יכול לדבר לבני ישראל באופן ישיר אומר לו הקב"ה כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבית ישראל, ותאמר להם דבר קצר מאד, פ"ד זה שאתם ראיתם את יציאת מצרים, פ"ה וחצי פ"ו זה ההצעה לקבלת התורה, אין כאן שידול,

האמיתית, ועיקר הטעם שעובדים את ה' הוא עבודת האמת מפני שהיא האמת, לא משום השכר אלא משום שזה האמת, וזה דרגא גדולה וקשה עד מאד, ואין זה בשביל הנשים והקטנים, כי לא יבינו את זה.

ולפ"ז נראה ביאור הפסוקים באופן נעלה מאד, כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, בלשון הזה וכסדר הזה לא פחות ולא יותר, ולכן אומר משה נאום קצר ופשוט: אתם ראיתם את אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי, זה נאמר לכלל הציבור, שזה הקדמה כללית, ועכשיו הוא פונה קודם אל הנשים – כה תאמר לבית יעקב בראשונה – ואומר להן: והיה אם שמע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי, והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, כלומר כל העולם כולו שלי, אני המחיה והנותן שכר טוב, כדאי לכם לשמוע לי ולקבל את התורה כי זה משתלם, סגולה אוצר חביב (רש"י), כדבר נחמד לא ימסרנו המלך ביד אחר (רמב"ן) מיחד וחביב אצל המלך ותחת ידו (רב"ח), זה מדרגת הנשים והקטנים, שכר טוב ומתנות ופינוק. זה מדרגת הנשים. ואחר שגמר דברו לנשים פנה אל הצד האחר של המחיצה לגברים ואמר: ואתם, כלומר האנשים, ממכם אני מצפה דבר אחד, אתם תהיו לי ממלכת כהנים, כלומר אני מצפה מכם משהו אחר לגמרי, אני רוצה שאתם תקדישו את מחשבתכם ואת מעשיכם לדרגה כה גבוהה עד שלא תצפו בכלל לשכר, שזה לא תהיה המטרה שלכם, אלא העבודה של כל יהודי ויהודי תהיה בתור ממלכת כהן, וכמו שכהן אינו מקבל שכר אלא שזה הזכות שלו, כן היא המדרגה שדורש הקב"ה מכל אחד ואחד, וזה ותגיד לבני ישראל, זה הגדה קשה כגידין שזה דבר קשה מאד לאדם לשעבד את עצמו לעבודת ה' בלי לצפות לשכר, בלי אפילו להבטיח לעצמו חלק לעוה"ב, זה לא המטרה הנכספת של האדם, וזה קדושה מיוחדת שרק כלל ישראל יכול להגיע אליה, כי גם הגוי יש לו שכר, חסידי אומות העולם יש להם חלק לעוה"ב, אבל זה שכר, אבל אין להם קרבת אלקים לי טוב, הם לא יכולים להגיע למדרגה של ממלכת כהנים כי הם אינם גוי קדוש, לדבקה בקל הקדוש (רמב"ן), אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, והיינו שכאן נכלל כל המסר – לאנשים ולנשים, ולא הוצרך משה לפחות או להותיר.

אשר הם עובדים את עבודת אהל מועד, ועוד כתוב: ואכלתם אותו בכל מקום אתם וביתכם כי שכר הוא לכם חלף עבודתכם באהל מועד, אבל הנה לא מצינו לשון זה אצל הכהנים, שאף שגם הכהנים מקבלים כ"ד מתנות כהונה כמו תרומה ופדה"ב, אלא אצל הכהנים כתוב "עבודת מתנה אתן לכם", ופירש הרמב"ן שהרצון בו שאין העבודה בזויה לכם כשאר עבדי מלכים אלא אדרבה מעלה היא ומתנה היא לכם לחשיבות, כלומר שיש לכם זכות עבודה לפני ה', ומי שיש לו זכות עבודה לא שייך שיקבל שכר על זה, כי הרי העבודה עצמה זכות, אלא למעשה יש להם כ"ד מתנות כהונה משום שבלא"ה ימותו ברעב, אבל אין זה חלף עבודתכם, אין זה כשכר, כן ביאר הנצי"ב בעמק דבר בפרשת קרח, ולפי זה ביאר מה שמצינו בגמ' שמתנות כהונה כי קא זכו משלחן גבוה קא זכו, כלומר הכ"ד מתנות כהונה שייכים להקב"ה, אלא שהוא מזמין אותם לאכול על שולחנו, כי זה הזכות שלהם, ואין זה תשלומין, אלא שהעבודה עצמה תשלומין, כי הרי יש לו את הזכות להיות עובד ה' ומשרתו, זהו מדרגת כהני ה'.

והנה כתב הרמב"ם בפ"י מהלכות תשובה: אל יאמר האדם הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי עוה"ב, ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהם כדי שאנצל מן הקלות הכתובות בתורה כו' ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרכב דעתן ויעבדו מאהבה. ושם בהל"ד: אמרו חכמים הראשונים שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר בעוה"ב ת"ל לאהבה את ה' כו', ועוד אמרו חכמים במצוותיו חפץ מאד ולא בשכר מצוותיו, וכן היו גדולי החכמים מצווים כו' אל תהיו כעובדים המשמשים את הרב וכו' אלא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו כו' לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים כו' אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר כו' עכ"ל. הרי שייסד לנו הרמב"ם שישנן שני מיני דרכים בעבודת ה', והדרך הקלה שמלמדים אותם לקטנים ולנשים ולע"ה, זה דרך השכר והעונש, וכך צריכים ללמד אותם כי אחרת לא יבינו ולא יתחשק להם כל הענין, אין מנוס מזה, אבל דרך הגדולים העובדי ה' הוא שאין לשכר שום חלק בעבודת ה'.